

*Олександр Реєнт (м. Київ),
Лев Баженів (м. Кам'янець-Подільський),
Олег Бажан (м. Київ).*

ЧАСОПИС «КРАЄЗНАВСТВО» НА ШЛЯХУ ОНОВЛЕННЯ

Наприкінці 2013 року виповнюється 20 років з виходу в світ першого числа відновленого журналу «Краєзнавство» – спадкоємця та продовжувача часопису, заснованого в 1927 році Українським комітетом краєзнавства. Першим відгуком на появу часопису було привітання від першого Президента України Л.М. Кравчука, яке надійшло на адресу редакції: «Щиро бажаю творчих успіхів у відновленні історичної пам'яті народу і відродженні національної духовності задля розбудови й розквіту нашої незалежної держави України та щасливої долі її громадян».

Поява цього з початку науково-популярного, а згодом суто наукового журналу має свою передісторію, яка сягає у 20-ті роки ХХ ст. Як відомо, у 1925 році, у Харкові, в ході роботи Першого Всеукраїнського з'їзду краєзнавців було обрано президію Українського комітету краєзнавства (УКК), який почав координувати і керувати розвитком краєзнавчого руху в Україні. Виникла потреба мати свій друкований орган як ефективний засіб методичного забезпечення в діяльності краєзнавчих осередків на місцях, так і публікувати нариси, статті, різноманітні матеріали за результатами регіональних досліджень та інформацію з їх життя. Долаючи організаційні і матеріальні труднощі, перше число журналу «Краєзнавство» з'явилося в квітні й видрукувано ще два у 1927 році. Наступного року видано 1, 2, 3, 4, 5, 6-10; 1929 – 1, 2, 3-10; 1930 – 1, 2, 3, 4, 5 числа (всього 28).

Відповідальним редактором журналу «Краєзнавство» був Михайло Григорович Криворотченко – учений секретар УКК, людина складної життєвої долі. Коли ж краєзнавство стало непотрібне тоталітарному режимові, випуск журналу було припинено, а Михайло Криворотченко, інші члени редакції та чимало авторів видання стали жертвами політичних репресій. Журнал

«Краєзнавство» до сьогодні залишився візитною карткою, цінним джерелом для досліджень і пізнання розвитку краєзнавчого руху в Україні у 1920-і роки.

З того часу збігло 60 літ занепаду і відродження краєзнавчого руху в Україні. В час борінь за її державну незалежність 27 березня 1990 р. у Києві відбувся установчий з'їзд краєзнавців України, який заснував Всеукраїнську спілку краєзнавців, що взяла на себе зусилля з національно-культурної розбудови суверенної держави засобами всенародного розгортання краєзнавства. Водночас ВСК проголосила себе правонаступником і продовжувачем справ Українського Краєзнавчого Комітету. Цілком логічно, що головний друкований орган ВСК отримав назву «Краєзнавство» від свого попередника 1920-х років й продовжив свою нумерацію з 29 випуску (останнє число журналу за 2013 року є за своїм рахунком 85-м).

У липні 1992 року часопис було зареєстровано Міністерством України у справах преси та інформації. До складу редакційної ради увійшли доцент Прикарпатського університету ім. В. Стефаніка Петро Арсенич, заступник голови правління Київської обласної організації Українського товариства охорони пам'яток історії та культури Наталя Булаєвська, науковий співробітник Інституту історії України НАН України Юрій Данилюк, доцент кафедри історії Сумського державного університету Віктор Звагельський, відомий житомирський краєзнавець Георгій Мокрицький, подвижник краєзнавчого руху на Черкащині Михайло Пономаренко, директор Інституту історії України НАН України Валерій Смолій та ін. Головним редактором з 1993 до вересня 2011 рр. став багаторічний організатор і керманіч краєзнавчого руху в країні, Герой України, голова ВСК-НСКУ, академік НАН України

Петро Тимофійович Тронько. Редакція часопису у складі Григорія Гайового, Анатолія Ситника, Михайла Кириченка та Ірини Стариковської тривалий час (упродовж 1992-1998 років) розташовувалася у місті Києві по вул. Липській, 17.

У першому числі журналу «Краєзнавство» за 1993 рік академік П.Т. Тронько писав: «Відроджений... часопис, за нашим задумом, повинен стати справжньою трибуною для великого заgonу літописців рідного краю, які плідно і безкорисливо вивчають і пропагують безцінні природні та історико-культурні скарби батьківської землі» (с. 7). У зверненні до читачів редколегія в цьому ж числі деталізувала головні завдання видання: «Журнал «Краєзнавство» вважає за обов'язок... плекати український національний патріотизм, протистояти тяжким наслідкам політики денационалізації народу, сприятиме пробудженню синівських почуттів до батьківської домівки, до материнської пісні, утверджуватиме єдність наших краян з Гуцульщини і Слобожанщини, Поділля і Полісся, Наддніпрянщини і Криму, з інших історико-етнографічних областей – У СВОЇЙ ДЕРЖАВІ, У НАШОМУ СЬОГОДЕННІ».

Перше число відродженого журналу представлено важливими в методологічному та науково-теоретичному плані для перспектив розвитку краєзнавства статтями П.Тронька «Родовід українського краєзнавства», президента Українського історико-географічного товариства О. Маринича «Україна: історико-географічні краї», О. Нестулі «Хрипкий відзвін «великого перелому» (про втрачені церковні цінності за роки тоталітарного режиму). Водночас часопис розпочав публікувати біобібліографічний словник краєзнавців України, пропагує засновану правлінням ВСК Всеукраїнську премію Спілки імені Дмитра Яворницького, висвітлює хроніку діяльності ВСК за 1990-1992 роки, містить інші цікаві матеріали, які засвідчують наукову і пізнавальну актуальність видання. Журнал прагне відобразити свій зв'язок з регіонами України та осередками ВСК у них. Візьмемо за приклад Хмельниччину. До складу редколегії часопису ввійшов член правління ВСК, один з фундаторів Хмель-

ницької обласної організації Спілки краєзнавців та її Дунаєвецького районного відділення В. Прокопчук. У часописі вміщені краєзнавчі статті І. Безручка «Сльоза моя – Патринці» (нарис про село Кам'янець-Подільського району, що на Хмельниччині) та Л. Тимофєєвої «Артіль імені Леніна» (за матеріалами Державного архіву Хмельницької області та обласного архіву СБУ).

Перші п'ять років журнал видавався за своїм розміром, обсягом, групуванням кількох чисел в одному випуску (планувалося випускати номери щоквартально) за зразком часопису «Краєзнавство» 1920-х років. З 1999 року й до сьогодні він виходить широким форматом (60x84/8) з поступовим зростанням свого обсягу. З цього часу і до 2008 року журнал друкувався щорічно одним томом, який об'єднував у собі одразу чотири числа.

З 2009 року часопис почав виходити щопівроку, а з 2010 року і по даний час друкований орган Національної спілки краєзнавців України виходить роздільними числами щоквартально (чотири номери на рік), що вдвічі збільшило обсяг видання. Впродовж 2000-2006 років основним спонсором журналу «Краєзнавство» виступав Кам'янець-Подільський державний (нині національний) університет і в цьому місті він видавався. Оскільки редколегія часопису переважно працювала в Кам'янці-Подільському, то до її складу серед інших членів з різних регіонів тоді входили місцеві організатори краєзнавчого руху А. Копилов, Л. Баженов, Л. Місінкевич, В. Прокопчук, В. Савчук (заступник головного редактора). З 2008 р. редакція зосередила свою роботу при правлінні Спілки в Києві (вул. Грушевського, 4) і тут здійснює випуски часопису. З кінця 2008 року журнал став друкованим органом Національної спілки краєзнавців, з травня 2009 р. віднесений до переліку наукових фахових видань за спеціальністю «Історичні науки».

За 20 років видання журналу «Краєзнавство» його редколегія та автори прагнули всебічно висвітлювати розвиток краєзнавчого руху та регіональних досліджень, бути на вістрі сучасних досягнень та інноваційних

процесів у науці та краєзнавстві. У часописі склалися постійні тематичні рубрики, а також постійно з’являються нові, які охоплюють усю організаційну, наукову та науково-методичну сфери своєї галузі. До головних таких рубрик варто віднести за назвами: «Літопис українського краєзнавства», «Історія міст і сіл України: історико-теоретичні проблеми вивчення», «Краєзнавство в особах», «Церковно-історичне краєзнавство: витоки та сучасний дискурс», «Історія України у світлі регіональних досліджень», «Музейництво в Україні: історія та проблеми сучасного розвитку», «Вітчизняне пам’яткознавство: традиції, досвід, перспективи», «Регіональні аспекти історичної демографії» «Джерелознавчі і біографічні студії».

Статті та аналітичні матеріали вказаних розділів допомагають читачам отримати уявлення про різноманітні форми і методи краєзнавчих студій в XIX-XX століттях, ознайомитися з методологічними принципами мікроісторичних досліджень та розвідками в царині соціології повсякденності, біографістики, музеології. Матеріали рубрики “Краєзнавство та туризм” розкривають історико-туристичну привабливість окремих регіонів України. Розділи «Огляди» та “Наукова інформація” – це презентація нових книг, знайомство з науковими заходами, які стосуються всебічного пізнання рідного краю. Як друкований орган Національної спілки краєзнавців журнал у розділі «Національна спілка краєзнавців України: панорама сучасного життя» висвітлює найпомітніші події та акції громадської організації, які стосуються відродження й захисту історичної, духовної та культурної спадщини українського народу, формування патріотичних настроїв у суспільстві. Зазначені рубрики формують “обличчя” часопису та вирізняють його поміж інших історичних періодичних видань сьогодення.

Журнал спирається на великий загальний авторів та кореспондентів з числа науковців, краєзнавців, аспірантів, магістрів, освітян,

архівістів, музейників, бібліотекарів та інших професій. Його постійними авторами були і є такі відомі вчені України – подвижники краєзнавства, як: П. Тронько, Р. Пиріг, Ю. Мицик, Т. Чухліб, Г. Казьмирчук, С. Кульчицький, А. Климов, В. Прокопчук, О. Завальнюк, О. Тригуб, М. Костиця, А. Непомнящий, О. Нестуля, Р. Маньковська, Г. Швидько та чимало інших.

Реформований і оновлений в останні роки науковий журнал «Краєзнавство» не тільки заглиблений у дослідження та популяризацію етапів розвитку краєзнавчого руху, злободенних проблем його нинішнього життя, але й спрямований на прогнозування його розбудови на далеку перспективу (див. часопис № 1 за 2013 р. проект «Програми розвитку краєзнавства України на період до 2025 р.»).

Отже, за 20 років видання журнал «Краєзнавство» став справжньою розгорнутою енциклопедією, літописом, невичерпним багатющим джерелом краєзнавства і регіоналістики, здобув серед науково-краєзнавчої спільноти авторитет і визнання, сформував своє поліграфічне обличчя, значно підвищив наукову якість і розширив мозаїку опублікованих на своїх шпальтах статей і матеріалів, посів належне місце в науковій періодиці України.

Хочеться вірити, що кожний новий номер журналу і надалі сприйматиметься читачкою публікою як вісник останніх новин краєзнавчого життя в Україні, джерело глибоких матеріалів з історії України, новітніх методик викладання краєзнавства в школі, публікацій про кращих літописців рідного краю.

Щиро вітаючи з 20-річчям журналу «Краєзнавство», зичимо редакційній колегії, авторському колективу й всім тим, хто причетний до його видання, творчих звитяг у подальшій розбудові часопису, збільшення числа дописувачів і вдячних читачів, нових цікавих матеріалів, продовжувати залишатися одним із організаторів і керманців краєзнавчого руху і регіональних досліджень в Україні.

